

1. NAUKA w POLSCE -- <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C31601%2Cprof-dulak-uwaga-na-niektore-terapie-komorkami-macierzystymi.html>

2.

ZDROWIE

01.11.2018 aktualizacja 02.11.2018

Ten artykuł można bezpłatnie przedrukować

-
- 01.11.2018 aktualizacja 02.11.2018

-
- ©

Ludwika Tomala

Prof. Dulak: uwaga na niektóre "terapię komórkami macierzystymi"

Fotolia

Tzw. terapie komórkami macierzystymi niekiedy nie mają nic wspólnego ani z terapią, ani z komórkami macierzystymi - ostrzega biotechnolog prof. Józef Dulak z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W rozmowie z PAP mówi, gdzie nauka udowodniła już pozytywne działanie komórek macierzystych, a gdzie nie.

"W Polsce pojawiają się kolejne ośrodki, które - często za spore sumy - oferują pacjentom `terapię komórkami macierzystymi`" - mówi w rozmowie z PAP prof. Józef Dulak. Jego zdaniem to, co w takich placówkach jest nazywane "terapią eksperymentalną", czasami nie ma naukowych podstaw. W dodatku gabinety te nazywają "macierzystymi" komórki, których takie cechy nie zostały potwierdzone - dodaje.

Prof. Dulak jest kierownikiem Zakładu Biotechnologii Medycznej Wydziału Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektorem naukowym Śląskiego Parku Technologii Medycznych Kardio-Med Silesia w Zabrze i członkiem m.in. Komitetu Biotechnologii PAN. Badania naukowe nad komórkami macierzystymi prowadzi od kilkunastu lat.

Rozmówca PAP opowiada, że naukowcy w rzetelnych i potwierdzonych badaniach naukowych oczywiście wykazali już skuteczność terapii komórkami macierzystymi w leczeniu niektórych chorób. To dlatego np. przeszczepy komórek macierzystych ze szpiku kostnego stosowane są m.in. w leczeniu niedokrwistości, niedoborów immunologicznych, białaczek. "Działanie tych przeszczepów związane jest z tym, że w szpiku kostnym znajdują się też komórki macierzyste i progenitorowe. Są to komórki, które odtwarzają komórki krwi" - tłumaczy naukowiec.

Poza tym - mówi profesor - badania naukowe potwierdziły, że komórki macierzyste pobrane z komórek oka mogą być stosowane w leczeniu uszkodzenia rogówki. I dodaje, że komórki macierzyste pobrane ze skóry pomagają w leczeniu np. rozległych oparzeń czy owrzodzeń.

"Jeśli jednak ktoś wie, iż komórki macierzyste mogą przynosić świetny skutek w jednej chorobie - to nie wystarczy, żeby analogiczne terapie oferować do leczenia wielu innych chorób. W dodatku, jeśli takie eksperymentalne terapie nie mają uzasadnienia naukowego" - podkreśla rozmówca PAP.

Do takich działań, które bez podstaw są szeroko reklamowane, zalicza on zastosowanie komórek z krwi pępowinowej czy z tzw. galarety Whartona w sznurze pępowinowym do leczenia np. autyzmu, porażenia mózgowego czy stwardnienia zanikowego bocznego. "Nie ma żadnych dowodów na to, że komórki macierzyste mają jakikolwiek związek z autyzmem czy z porażeniem mózgowym" – opowiada. I dodaje, że są poważne wątpliwości co do „macierzystości” komórek z galarety Whartona.

"Stosować takie komórki 'macierzyste' do leczenia autyzmu czy do leczenia porażenia mózgowego to tak, jakby stosować aspirynę na wszelkie możliwe choroby. Aspiryna owszem - jest świetnym lekiem: przeciwzapalnym czy przydatnym w chorobach układu krążenia. Ale to nie znaczy, że można nią leczyć np. wrzody żołądka" - porównuje.

Prof. Dulak zwraca też uwagę, że każda terapia eksperymentalna może przynosić skutki uboczne. "Skandalem jest odpłatne oferowanie tego rodzaju terapii pacjentom, którzy cierpią na ciężkie, nieuleczalne choroby - z sugestią, że to jest metoda, która może przynieść efekty" - mówi. Jak dodaje, nawet, jeśli pacjent chce wierzyć, że nastąpi cud - żaden lekarz czy naukowiec nie powinien tego sugerować.

"Lekarz ma obowiązek powiedzieć pacjentowi, że terapia, którą mu oferuje, to eksperyment. Musi przedstawić pacjentowi wszelkie za i przeciw przeprowadzenia próby" - mówi naukowiec.

"Czerwona lampka ostrzegawcza powinna się nam zapalić, jeśli udział w eksperymentalnej terapii komórkami macierzystymi jest płaćny" - sugeruje prof. Dulak pacjentom, którzy rozważają skorzystanie z takich rozwiązań. Jak wyjaśnia, w rzetelnych badaniach naukowych pacjenci nie muszą płacić za udział w terapii, o której nie wiadomo, jaki przyniesie skutek. Takie badania finansowane są np. z grantów. Dodaje jednak, że niekiedy również lekarze w publicznych placówkach - często w dobrej wierze - decydują się na przeprowadzenie terapii eksperymentalnej, z wykorzystaniem komórek macierzystych.

"Uważam, że w przypadku nieuleczalnych obecnie chorób pacjent i lekarz mają prawo podjęcia ryzyka. Nic jednak nie zwolni lekarzy czy naukowców z obowiązku myślenia i odpowiedzialności. Powinni oni postępować w jedyny dopuszczalny sposób: rozemnić, czy dana terapia w leczeniu danej choroby ma wystarczające i rzeczywiste uzasadnienie medyczne i biologiczne, czy ma podstawy naukowe. I czy szanse na korzyści przewyższają ryzyko niepowodzeń i efektów ubocznych. Nie można tworzyć w pacjentach złudnej nadziei" - podkreśla naukowiec.

Aby takie eksperymentalne terapie można było prowadzić, za każdym razem konieczna jest zgoda komisji bioetycznej. Prof. Dulak krytykuje jednak ich praktykę: "W mojej ocenie komisje bioetyczne w sposób bardzo niefrasobliwy zgadzają się czasami na tego rodzaju próby, nie mając nawet solidnej wiedzy, czym są komórki macierzyste".

KOMÓRKI MACIERZYTE I ICH RODZAJE

Według powszechnie przyjętych przez środowisko naukowe kryteriów - mówi prof. Dulak - komórki macierzyste charakteryzują się dwiema cechami. "Pierwsza z nich to zdolność do samoodnowy - takich podziałów, w wyniku których powstają ponownie niezróżnicowane komórki macierzyste. Druga cecha to naturalna zdolność niewyspecjalizowanych komórek do różnicowania się w kierunku różnych komórek" - opowiada.

Nie jest jednak tak, że każda komórka macierzysta może się zróżnicować do dowolnego typu komórki. A intensywne podziały komórek same w sobie nie są żadnym dowodem na „macierzystość” – zwraca uwagę rozmówca PAP.

Jeśli chodzi o wykorzystywanie komórek macierzystych, naukowcy zajmują się trzema ich grupami. Są to komórki pluripotencjalne, multipotencjalne i unipotencjalne.

- *Komórki pluripotencjalne - mają zdolność do różnicowania do niemal wszystkich typów komórek w organizmie (z wyjątkiem np. komórek łożyska). W przyrodzie komórki pluripotencjalne występują w zarodku. Ponieważ jednak badania na zarodkowych komórkach macierzystych mogą budzić zastrzeżenia natury*

etycznej, wypracowano sposób, jak uzyskać komórki pluripotencjalne z dorosłych komórek organizmu. To tzw. indukowane komórki pluripotencjalne (IPS). Za badania związane z tym tematem Shinya Yamanaka otrzymał w 2012 r. Nagrodę Nobla. Jak wyjaśnia prof. Dulak, komórki takie jak krwinki białe czy komórki skóry można przeprogramować tak, by uzyskać z nich IPS-y.

- Komórki multipotencjalne - różnicują tylko do komórek wywodzących się z jednego z trzech listków zarodkowych. Przykładem komórek multipotencjalnych są np. komórki hematopoetyczne w szpiku kostnym. One różnicują do różnych komórek krwi. W szpiku kostnym znajdują się też komórki mezenchymalne, które różnicują do kości, chrząstek, tłuszczu.
- Natomiast komórki unipotencjalne - różnicują do jednego rodzaju komórek, np. komórek jednej tkanki. Przykładem są chociażby znajdujące się w mięśniach komórki satelitarne, które mają zdolność do regeneracji mięśni szkieletowych.
Zrozumienie tego podziału pomaga rozeznaczyć się, gdzie terapie komórkami macierzystymi (i jakiego typu) mogą mieć sens.

CZY TO, CO REKLAMUJE SIĘ JAKO KOMÓRKI MACIERZYTE, TO KOMÓRKI MACIERZYTE?

Badania kliniczne (z udziałem ludzi) wykorzystujące indukowane komórki pluripotencjalne na świecie dopiero ruszają - mówi prof. Dulak. "W Polsce indukowane komórki macierzyste, IPS, jeszcze nigdzie nie są obecne w ofercie leczenia" - zauważa. Dodaje, że proces ich otrzymywania jest skomplikowany i czasochłonny. "Mój zespół np. potrzebuje trzech tygodni, aby z IPS-ów z uzyskanych z krwi ludzkiej powstały kardiomiocyty - komórki serca. Ale nie wykonujemy badań na ludziach. To wciąż są badania na zwierzętach eksperymentalnych" - opowiada.

To, co oferują niektóre gabinety, może jednak sprawiać wrażenie właśnie terapii "komórkami macierzystymi". "Jedna z takich metod sprowadza się do pobrania krwi od pacjenta z chorobami stawów, jej inkubacji w temperaturze 37 stopni, a potem wstrzyknięcia do stawu. To nie ma nic wspólnego z terapią komórkami macierzystymi (choć reklamuje się ją łącznie z terapią komórkami macierzystymi). Można mieć duże wątpliwości co do skuteczności metody" - mówi prof. Dulak.

Prof. Dulak zachęca pacjentów do ostrożności. "Na razie wszelkie oferty związane z podawaniem tzw. komórek macierzystych z tkanki tłuszczowej, z własnej krwi, czy z galarety Whartona to nie są terapie komórkami macierzystymi w świetle rzetelnych badań naukowych. Nie ma wystarczającego uzasadnienia naukowego do stosowania tych terapii" - mówi.

Pytany, czy komórki macierzyste mogą być pomocne w ortopedii, prof. Dulak odpowiada: "Istnieją komórki, które potrafią wytwarzać chrząstkę; są to komórki mezenchymalne ze szpiku kostnego. Na razie jednak brak przekonujących dowodów, by tego typu metody stosować w sposób komercyjny".

Nadzieje budzi wykorzystanie komórek macierzystych do regeneracji serca po zawale. Ale nie komórek ze szpiku kostnego, tłuszczu, czy galarety Whartona, tylko IPS różnicowanych do kardiomiocytów. Nad rozwiązaniami w tym zakresie pracuje wiele zespołów na świecie, w tym nasze w Krakowie i Zabrzu. Na razie jednak nie ma wystarczających badań, które pokazywałyby, jak taki zabieg powinien wyglądać, aby był skuteczny i nie przynosił szkody pacjentowi - mówi prof. Dulak.

W październiku wybuchł skandal, dotyczący stosowania tzw. komórek macierzystych pobranych ze szpiku w leczeniu przewlekłej niewydolności serca. Uniwersytet Harvarda wycofał ponad 30 prac Piero Anversy, który w swoich badaniach proponował, jak prowadzić takie terapie po zawale. Anversie zarzucono, że swoje badania fałszował. "Na szczęście w Polsce nie oferowano komercyjnie zabiegów jego pomysłu" - podsumował prof. Dulak.

BANKI KRWI PĘPOWINOWEJ

Prof. Dulak wyraża też wątpliwości związane z niektórymi terapiami z użyciem krwi pępowinowej oraz komórek z tzw. galarety Whartona ze sznura pępowinowego. W krwi pępowinowej zawarte są komórki

progenitorowe krwi, a więc dające początek komórkom krwi. „Macierzystość” komórek z galarety Whartona jest natomiast bardzo wątpliwa.

"Terapia z użyciem komórek z krwi pępowinowej może być wykorzystana do leczenia pacjentów, którzy chorują na choroby krwi" - ocenia naukowiec. Chodzi np. o takie przypadki zachorowania na niedobory odporności czy białaczkę, kiedy nie można znaleźć dawców szpiku kostnego. "Na świecie wykonano już kilkadziesiąt tysięcy przeszczepień krwi pępowinowej. To ma uzasadnienie" - mówi.

Krytykuje jednak ideę komercyjnych banków krwi pępowinowej. Według niego gromadzenie krwi pępowinowej ma sens tylko w bankach publicznych, gdzie komórki mogą być wykorzystane przez dowolną osobę, a nie jedynie przez dawcę (zwłaszcza, że w przypadku rozwoju u dziecka choroby nie ma podstaw do zastosowanie jego własnej krwi Bankowanie takiej krwi tylko na prywatny użytek to polisa bez pokrycia" - ocenia.

EKSPERYMENTY

Prof. Dulak zaznacza, że badania nad komórkami macierzystymi prowadzone są obecnie w najlepszych laboratoriach. Może się więc okazać, że z czasem komórki macierzyste znajdą kolejne zastosowania. Obiecującymi kierunkami badań jest wykorzystywanie IPS-ów w terapii Parkinsona (takie badania prowadzi się w Szwecji), a także w terapii zwyrodnienia plamki żółtej oka (Japonia). Trwają też badania nad wykorzystywaniem komórek zarodkowych w leczeniu innej choroby oczu - choroby Stargardta. Zarodkowe komórki macierzyste różnicowane do komórek produkujących osłonkę mielinową nerwów testowane są też w USA w ramach badań u pacjentów zaraz po uszkodzeniu rdzenia kręgowego – mówi prof. Dulak.

Na razie jednak badania te przeprowadzono na małych grupach pacjentów. Aby potwierdzić lub obalić hipotezy o słuszności stosowania w tych przypadkach komórek macierzystych, potrzeba o wiele większych prób, prowadzonych w odpowiedni sposób, z zachowaniem grup kontrolnych i tzw. „ślepej” próby (kiedy ani pacjent ani lekarz nie wiedzą, czy podawany zastrzyk zawiera badany lek - a w tym przypadku komórki - czy tylko sól fizjologiczną).

Autorka: Ludwika Tomala